

ВЪВЕДЕНИЕ

Установяването на дипломатически отношения и формализирането на външноикономическите връзки на България с ЕО/ЕС откриват пред страната възможността да разполага с *гарантиран* източник на допълнителен – екзогенен и безвъзмезден (само в строго определен аспект) за националната икономика – финансов ресурс от бюджета на Общността. С официалното откриване на процедурата по преговорите за членство (1999 г.) и особено след формалното присъединяване на България към ЕС (01.01.2007 г.) тази възможност придоби по-големи мащаби и нови измерения. Междувременно в България, макар и с известен лаг във времето, тази възможност получи широк обществен отглас, превръщайки се в една от най-коментираните, редовно присъстващи в дневния ред на обществото теми. Разбира се, в това няма нищо необичайно, съдейки по практиката на страните с по-богат (в исторически аспект) опит в тази област.

По-различното, а до известна степен и специфично за България, е обстоятелството, че дискусиите по темата вече повече от дванадесет години се водят на основата на тези, аргументирани в практиката на други държави, преобладаващата част от които се характеризират с коренно различен режим на социално-икономическо и културно развитие през втората половина на XX век спрямо този на България. Нещо повече, въпреки че програмният период на ЕС за времето 2007 – 2013 г. е към своя край и вече усилено се работи по перспективата за 2014 – 2020 г., предметът на политическите дебати и публичните дискусии в България по темата „европейски фондове“ свидетелства за **отсъствие** все още на *цялостна оценка за потенциала на възможността* България да ползва финансов ресурс от определена група фондове на ЕС.

Става дума за отсъствие на оценка върху *ролята*, която европейските фондове може и следва да изиграят в процеса на **модернизиране** и **преструктуриране** на икономиката на България. Разбира се, разработването на такава оценка изисква преди това да е внесена необходимата яснота относно същностните характеристики на модернизацията и преструктурирането на националното стопанство.

Липсва ясен отговор на въпросите: *за какво* и *как* може и следва да се използват средствата от фондовете на ЕС. Става дума за отсъствие на аргументирана визия за начина, по който следва да се използват финансовите инструменти на

ЕС в страната¹. Има се предвид изведената аргументация, която да е съобразена с обективните закони и закономерности във функционирането на стопанската система и логиката, по която развитието на стопанската система се трансформира в развитие на социалната и технологическата системи на едно общество, и, от друга страна, логиката, по която развитието на последните се трансформира в развитие на стопанската система.

Неяснотата по въпроса за *ролята* на финансовите инструменти на ЕС (и по-специално за ролята на фондовете, непосредствено ангажирани със структурните преобразувания в националните и регионалните икономически системи на страните – членки на Общността) и за *начина, по който може да се реализира* тази роля в стопанската практика на България, е главната причина за незадоволителните резултати от фактическото ползване на средства от тези фондове – не само от гледна точка на интересите на България, но и от гледна точка на интересите на Общността като цяло. Неумелото и неефективно използване на възможностите на въпросните фондове от една страна (в случая България) задържа не само собственото ѝ развитие, но и развитието на интеграционната общност.

Изследването по темата на дисертационния труд илюстрира и доказва правомерността на фундаменталното теоретико-методологическо изискване за адекватност на управленската практика спрямо „анатомията и физиологията“ на обекта на управление.²

Ниво на разработеност, значимост и актуалност на темата на изследването

В досегашната практика на България почти безкритично се приема, че след като европейските фондове са замислени като инструмент за компенсиране на отрицателни ефекти – икономически, социални, екологични (изявени в отделни

---

¹ В изследването се държи сметка за границата между икономическата и политическата системи, всяка от които е със строго определени елементи и специфични връзки на взаимно обуславяне помежду им, респективно със специфични функции в обществото, както и за връзката между двете системи.

² Механизмите за управление на дадена система, в т.ч. икономическата, следва да се извеждат от нейното съдържание и структура („анатомия и физиология“) – вж. Манов, В. В капана на какъв порок са прилаганите практики на управление в бизнеса. – В: сп. „Икономически алтернативи“, УНСС, 2007, бр. 2, с. 3 – 4; а също и: Балева, В. и П. Иванов. Система на националните сметки. С., УИ „Стопанство“, 2003, с. 10 – 11.

страни/региони или очаквани да се породят от развитието на самия интеграционен процес в ширина и дълбочина), то работата с този инструмент непременно генерира положителни ефекти в икономическата, социалната и екологическата системи на страната ползвател на средства от тези фондове, а чрез това – и за интеграционното обединение. В политическата и стопанската практика на България битува ирационално очакване, че **този инструмент автоматично решава** проблемите на изостаналостта в развитието на националната икономика и сложилите се дисбаланси в нейното функциониране, външният израз на което ще бъде желаната икономическа конвергенция³. Аналогични са допусканията и в преобладаващата част от теоретичните разработки в България по темата⁴.

Прегледът на множество управленски документи за различните структурни нива на икономиката на България (макро, отраслово, териториално, фирмено), както и на теоретични публикации по темата, показва, че въпросите пред България относно ползването на средства от европейските фондове са сведени до

---

³ Термин, широко навлязъл в практиката на ЕО/ЕС по повод оценката на степента на съответствие между нивата на социално-икономическото развитие на страните, опитващи се да изградят помежду си икономическа интеграционна общност. С него се означава сближаването на стойностите на основни макроикономически показатели за икономиката на конкретна страна (в случая България) със средните стойности на тези за обединението или за друга (други) страна (страни) членка (членки). Това е метод за икономическа интерпретация на политическото понятие *кохезия* (Willem Molle, 2007). Разработени са две основни концепции, всяка от които борави с различна съвкупност от показатели, респективно оценява степента на съответствие между сравняваните икономики в конкретен аспект. Едната концепция се изразява в проследяване/оценка на т.нар. *реална конвергенция*, при което се работи с показател за дохода – БВП на ч.н., изчислен по ППС, БВП на един зает и др.п. В това направление са разработени две методики: оценка на *β-конвергенция* – основана на неокласическия модел на икономическия растеж и допускането за намаляваща възвръщаемост на производствените фактори (Solow, 1956), измерва обвързването на ръста на дохода в по-слаборазвитите региони с този на по-богатите поради очакван по-бърз темп на икономическия растеж в първите при ползване на екзогенна сила (екзогенен производствен фактор). Изследвания върху *β-конвергенцията* между страните и регионите от ЕС провеждат Sala-I-Martin (1996), Armstrong и Taylor (2000), Leonardi (2005); и оценка на *σ-конвергенция* – измерва съкращаването на разликите в нивата на социално-икономическото развитие на група региони във времето, като най-често борави със статистическите показатели стандартно отклонение и коефициент на вариация на регионалния БВП/ч.н. Другата концепция оценява т.нар. *номинална конвергенция*. Методиката, която се прилага, е позната като критериите от Маастрихт за изграждане на икономически и валутен съюз (ИВС) на Европейската общност.

⁴ Разработки по темата, построени върху подобни хипотези, предлагат Ив. Душкова, В. Джизелова, Г. Маринов, А. Головина и др. Подобна теза се поддържа и от изявени представители на академичните среди, сред които ст.н.с. I ст. Гарабет Минасян (Цит. съч., 2009, с. 103).